

Zbog nepomirljivih stavova njihovih obitelji dramatična ljubavna veza s nizom potresnih obrata završava tragičnim raspletom - ubojstvom Miljenka, a nedugo zatim i smrću Dobrile.

Ta je legenda poslužila pripovjedaču Marku Kažotiću kao predložak za njegov najbolji i najpoznatiji roman *Miljenko i Dobrila*, koji je objavljen u Zadru 1833. godine na talijanskom jeziku.

Marko Kažotić (1804.-1842.) smatra se prvim našim piscem povijesnih romana na hrvatskoj obali u doba romantizma. Kažotićevom zaslugom legenda o kaštelanskim zaručnicima prenesena je iz kolektivne memorije u lijepu književnost i tako je do danas nastavila živjeti dvostrukim životom.¹ Roman *Miljenko i Dobrila* svojim se izlaskom ponovno vratio u narodnu predaju stvarajući uvijek nove varijacije raznim prijevodima, kombinacijama prijevoda, dramatizacijama, skladanjem pjesama i, konačno, istoimene opere. Radovi inspirirani tom legendom česti su i u likovnim umjetnostima.²

Nada Jerčić, odgojiteljica za djecu predškolske dobi i pjesnikinja, za potrebe ovog projekta legendu je preradila u *Priču o Miljenku i Dobrili*, prema navedenom romanu i lokalnoj tradiciji. Ta nježno i osjećajno prepričana priča, koja govori o ljubavi, prijateljstvu, sreći, nesreći, nepravdi, mržnji, ljepoti i pomirenju... nosi u sebi niz odgojnih i moralnih vrijednosti. Za razliku od tragičnog završetka zavičajne uspomene, naša priča ima difuzni magličasti kraj koji ostavlja djeci dodatnu mogućnost da sami zamisle ili kreiraju drugačiji završetak. Dakle, ta nam je prilagođena legenda poslužila kao osnova za približavanje izgleda kaštela - dvorca, odjeće plemića i plemkinja, pučana i običaja tog vremena najmlađoj populaciji našega grada na nov i zanimljiv način.

Uobičajna narodna predaja koja se usmeno prepričavala i prenosila od baka, teta ili mama na djecu danas je sve oskudnija. Veliki demografski porast stanovništva te ubrzani ritam modernoga globalističkog života ostavljaju najmanje prostora za njegovanje nematerijalne baštine. Stoga smo odlučili projekt provesti u predškolskim ustanovama koje obuhvaćaju najmlađu populaciju i tako institucionalizirati i distribuirati priču iz naše baštine.³ Osim toga, namjera nam je bila izraditi model prezentacije te legende koji bi se mogao aplicirati u neki drugi prostor ili na neku drugu priču.

U renesansno-baroknom zdanju dvorca Vitturi, najidealnijem ambijentu događanja radnje i radionice, uz baroknu glazbenu podlogu tog vremena, kostimirani naratori ispričali su djeci prerađenu legendu. Naratori su vodili djecu kroz dijalog, pa im je doživljaj bio ugodan i pun emocija.

U igri, putem iskustvenoga i intelektualnog učenja, sva su djeca slagala i složila za njih pripremljene puzzle s likovima Miljenka i Dobrile, za što su svi dobili nagradu - kartolinu *Priča o Miljenku i Dobrili* koju su ponijeli kući roditeljima. Nagrada je djeci bilo i fotografiranje u za to pripremljenim kostimiranim kulisama likova postavljenim u atriju dvorca tako da je svako dijete samo odabralo svog Miljenka ili Dobrilu.

Nakon sudjelovanja 20 pedagoških grupa, 400 djece i 60 odgojno-obrazovnih djelatnika u radionicama proveli smo evaluaciju projekta u vrtićima Kaštela. Prikupili smo dječje radove, izjave, dramatizacije priče na čakavštini koje su nastale nakon posjeta Muzeju, s namjerom da ih prikazemo javnosti na nekoj primjerenj izložbi i u publikaciji. Tom prigodom prezentirat ćemo i rezultate anketnih listova koje je Muzej priredio za odgojitelje i sve sudionike muzejske pričaonice-igraonice.

Već sada možemo zaključiti da je projekt uspio i da je dobar putokaz kako osuvremeniti i prezentirati nematerijalnu baštinu.

sl.2. Radionica za djecu predškolske dobi, Muzej grada Kaštela

1. Kažotić, Marko. *Miljenko i Dobrila*, prijevod i pogovor Mate Zorić. // Književni krug Split, 2004.

2. Bučan, Neven. Dva stoljeća obrazovanja, školstva i kulture u Lukšiću i Kaštelima. // Roman Miljenko i Dobrila, Kaštel-Lukšić,

3. Klaić, Mario. Kaštelanska baština i kako je prezentirati javnosti. // Hrvatsko muzejsko društvo, Vijesti muzealaca i konzervatora 1-2, 2003.

NEMATERIJALNA BAŠTINA U MUZEJU SLAVONIJE

VLASTA ŠABIĆ □ Muzej Slavonije, Osijek

Obilježavanje Međunarodnog dana muzeja s ovogodišnjom temom *Muzeji i nematerijalna baština održano* je u Muzeju Slavonije u Osijeku, 19. svibnja 2004. godine. Ta zahvalna tema omogućila nam je predstavljanje i naglašavanje teže uočljivoga, često neuhvatljivog dijela baštine, koji je također obuhvaćen muzejskim radom. Pokušali smo tu problematiku približiti u različitim oblicima - od dijalekta, preko predaje i običaja do tradicijskih umijeća, kao i iz više kutova - različitim načinima dokumentiranja te prezentiranjem putem živih prenositelja s kojima tijesno surađujemo. Naišli smo na odličan odaziv i uključivanje publike u akciju u poslijepodnevним satima.

Tijekom dana posjetitelji su mogli razgledati izložbu fotodokumentacije običaja i drugih načina očitovanja nematerijalne baštine iz fototeke Etnografskog odjela, te projekciju video snimki i dijapozitiva. Izložena fotodokumentacija raspoređena je u pet cjelina, a obuhvatila je terenske snimke od 1995. do 2003. godine. To su cjeline: *Obrti, rukotvorstvo, tradicijska umijeća; Znanja o narodnoj nošnji; Godišnji običaji; Prehrana; Životni i radni običaji.*

sl.1. Pletenje ribarske mreže brozgovca i popravak konjske oglavine

sl.2. Priprema zavezanca ...

sl.3. Pletenje pletenice

sl.4. Pletenica i uredenje djevojačkog ogjavlja

sl.5. Čitanje pisma poslanog s fronte

sl.6. Prikaz običaja uz rođenje djeteta, nošenje ponude

▣ Videoprojekcija

- ▣ Snimka savijanja oprane baranjske rubine (ručno slaganje nabora bez glačanja) iz 2002.
- ▣ Snimka postupka *spremanja* u nošnje iz fundusa Etnografskog odjela Muzeja Slavonije (podravska Baranja - Šumarina, Baranjsko Petrovo Selo, Luč, podunavska Baranja - Gajić, te Slavonija - Brodanci, Gorjani, Levanjska Varoš i Sikirevci) iz 2002.
- ▣ Dokumentarni film HRT-a *Baranjske buše* iz 1972.
- ▣ Snimka HRT-a s duhovskim ophodom *Ijelja* u Gorjanima 1964.

▣ Projekcija slajdova (terenske snimke pokladnih običaja)

- ▣ Pokladni utorak u Duboševici, Topolju i Baranjskom Selu, 1999.
- ▣ Pokladni ophodi kod Čeha u Končanici kod Daruvara, 2003.

U poslijepodnevnom satima u Lapidariju Muzeja Slavonije bila su predstavljena različita tradicijska umijeća, sastavni dio nematerijalne baštine. Ključnu ulogu u predočivanju navedenih vrijednosti odigrali su predstavnici Topolja, šokačkog sela u Baranji, odnosno članovi Društva prijatelja baranjskih starina "Ižip" i ženska pjevačka skupina "Ižipkinje" iz Topolja.

▣ Prikaz pletenja pletenice (Manda Jakšić i Eva Drventić)

- ▣ Dugotrajni postupak pletenja pletenice od približno sto pramenova kose rezultirao je izradom tradicijske djevojačke frizure. Članice Društva prijatelja baranjskih starina "Ižip" obnovile su to umijeće jer je ono u selu gotovo zaboravljeno. U interakciji s našim posjetiteljima ispleten je dio takve pletenice i jednoj maloj posjetiteljici.
- ▣ Prikaz dijela postupka izrade i pripreme kudjeljne niti: pređenje na kolovratu (Manda Kovačev) i *prisukivanje* (Jela Topalov); *motanje* na rašak (Klara Topalov); *izmatanje* (Eva Županić)
- ▣ Prikaz pletenja *brozgovca* (mreže za ribolov) (Ivica Iliškov); u pletenju *brozgovca* pomoću *iglice* i *daščice* okušali su se i pojedini posjetitelji.
- ▣ Prikaz popravka konjske oglavine (Vinko Kovačev)
- ▣ Prikaz pripreme domaće tjestenine *zavezanca* (Kata Iliškov i Nada Đurić)

Tjestenina je u Baranji bila jedan od važnih i nezaobilaznih kulinarskih sastojaka. Tijekom cijelog poslijepodneva prikazivan je način pripreme i kuhanja *zavezanaca*, a u degustaciji su mogli sudjelovati svi zainteresirani.

U večernjim satima, s početkom u 19 h, u Lapidariju Muzeja Slavonije bila je predstavljena usmena tradicija govorom i pisanom riječi, ponovno u izvedbi pjevačke skupine "Ižipkinje" i Udruge prijatelja baranjskih starina "Ižip" iz Topolja, te uz pratnju Anite Tomoković iz Osijeka na gajdama.

▣ Usmena tradicija - govorna i pisana riječ

- ▣ Čitanje pisma poslanog s fronte 1915.

Dijalekt, specifičnosti govora, rjeđe nalazimo zabilježene u pisanom obliku, a jedan je od njih je korespondencija. Pismo koje se sačuvalo u obiteljskom naslijeđu poslao je 1915. s fronte Adam Matijević iz Topolja, djed Mande Kovačev. U povodu Dana muzeja pročitao ga je njegov praunuk Vinko Kovačev, i to na inscenaciji obiteljskog okupljanja uz večeru.

- ▣ Kazivanja i zapisi Mande Kovačev o običajima u Topolju: crkveni god, *kermenc*; zavjeti Topolja; druženja mladih i zbližavanje uz *pudarinu*; kazivanje o postupku što ga je mladi par prolazio prije vjenčanja - prosidba, zaruke, *nošenje jabuke* i nakon toga svadba.

Jedan od načina bilježenja i očuvanja dijalekta, kao i nematerijalne baštine u usmenoj predaji jesu zapisi, a primjer koji smo predstavili uz Međunarodni dan muzeja bili su zapisi Mande Kovačev, kazivačice i suradnice na terenu. Kada sam prije četiri upoznala baku Mandu Kovačev, ona i skupina zaljubljenika u tradicijske vrijednosti Topolja bila je zaokupljena pripremom izložbe najvećim dijelom obiteljskoga etnografskog naslijeđa. Nastojeći pomoći savjetom, predložila sam da uz predmete napišu legende, tj. nazive ili objašnjenja o kakvom je predmetu riječ. Baki sam predložila da u zimskim danima zapiše i nešto više, neka svoja sjećanja. U našem se muzeju, primjerice, iz ranijih godina čuvaju vrijedni rukopisi suradnika s terena. Govor, usmenu tradiciju i predaju, kao i neka svoja sjećanja, prethodila je u pisani oblik i Manda Kovačev, s tim da su njezini zapisi djelomično i u stihovima.

Tako su nastali i zapisi o crkvenom godu, zavjetima i pudarini. Njih je baka Manda pročitala publici. Iz njih je vidljivo da je nekad vjera prožimala svakodnevicu i uobličavala duhovnu kulturu. Topolje je imalo svojih pet zavjeta na koje se selo obvezalo: Sv. Fabijana i Sebastijana, Sv. Valentina, Sv. Pavla, Sv. Jakoba i Sv. Roka. Osim tih zavjeta, svoje zavjete petkom su imale i pojedine obitelji u Topolju. Ukratkom zapisu Mande Kovačev spominje se i *pudarina*, naknada za čuvanje vinograda u vrijeme dozrijevanja grožđa.

▣ Prikaz životnog običaja uz rođenje djeteta: nošenje ponude

U završnom dijelu članice Društva prijatelja baranjskih starina prikazale su običaj *nošenja ponude*. Riječ je o donošenju hrane roditelji, što je bilo popraćeno brojnim detaljima u komunikaciji, postupcima i simbolima koji otkrivaju bogatstvo običaja i vjerovanja, dakle duhovne kulture, odnosno nematerijalne baštine. Nakon prikaza publika se mogla poslužiti hranom iz *ponude*.